

Regeneratieve landbouw *in goede aarde*

Eens in de zoveel tijd kom je iets tegen wat je grijpt en niet meer loslaat. Zo was het voor mij toen Ties Temmink langskwam op mijn werk en vroeg of hij compost mocht komen maken. Waarom compost? Een heel verhaal volgde. Het was een verhaal over bodemleven, over herstel van landbouwgrond en een methode die de potentie had om ons huidige systeem te kantelen naar een landbouw die de aarde niet kapot maakt, zonder in te leveren op de productie. Hij was bezig met de studie aan de *Soil Food Web School* van Elaine Ingham (soilfoodweb.com) en introduceerde mij tot het begrip Regeneratieve landbouw.

Ik wist dat ik gegrepen was toen Ties vertelde over vermindering van onkruiddruk, puur dankzij de rol van micro-organismen in de bodem. Dit was september 2020, ik heb me toen vrijwel direct aangemeld voor dezelfde studie, het klonk bijna te mooi om waar te zijn. Grondlegger van de Soil Food Web School is Dr. Elaine Ingham, een Amerikaanse microbiologe die zich de afgelopen 45 jaar heeft bezig gehouden met de samenhang van de verschillende bodemorga-

nismen in relatie tot plantgroei en nutriënten beschikbaarheid.

Grofweg is haar bericht: de nutriënten die je planten nodig hebben, zitten al in de bodem, je hebt alleen de biologie nodig om ze vrij te maken. Om de biologie goed te verzorgen is het nodig om de bodem zo veel mogelijk te bedekken met het liefst levende planten. Daarbij is het belangrijk dat het gehele bodemvoedselweb aanwezig is, niet alleen bacteriën of schimmels.

Van Kerngroep naar Stichting In Goede Aarde

De huidige landbouw die ik ken gaat over input=output en hoeveel mensen kunnen we ermee voeden. Ik had zelf nog maar weinig details gehoord over de potentie van de samenwerking tussen plant en bodemleven, ondanks mijn studie aan de Warmonderhof. Als tuindersdochter heb ik, na een omweg in de filmwereld en een groeiend gevoel van machteloosheid over onze omgang met de planeet, ook gekozen voor het tuindersvak. Dat was een goede zet, al ben ik alsnog lange tijd zoekende geweest naar een manier om bij te dragen aan een betere landbouw, want alleen worteltjes telen voelde als niet genoeg.

De kennismaking met Ties gaf de vonk. Samen met Kirsten en Jonathan, die hij kende uit vorige projecten, zijn we in september 2020 een kerngroep gestart, die inmiddels is uitgemond in onze Stichting: In Goede Aarde. Ties en Jonathan Loogman hebben hun baan opgezegd om vol voor de stichting te kunnen werken. Ikzelf houd mijn tuinderswerk vast, ook omdat ik me juist daarin verder wil ont-

wikkelen met de kennis die ik nu heb.

We hebben de stichting in het leven geroepen omdat we willen laten zien dat Regeneratieve Landbouw een serieus alternatief is voor (conventionele) landbouw. We doen dit enerzijds door bewijslast te leveren middels een proef bij zeven boeren en anderzijds door kennisoverdracht over de werking van plant- en bodemleven.

Dat er manieren zijn om je land vruchtbaarder te maken terwijl je er op teelt, weten we al van tal van casussen in het buitenland.

We zijn inmiddels een paar honderd kuub compost verder en hebben meer vragen dan antwoorden

In Nederland is er nog maar een handjevol mensen mee bezig. Maar er zijn voorbeelden van telers die met natuurlijke ondersteuning van plantfysiologie en een goed bodemleven laten zien dat hardnekkige problemen zoals phytophthora en onkruid kunnen verdwijnen.

Gek, vonden wij, en mede daarom gaven we gas. De winter van 2020 hebben we een projectplan geschreven en zijn we neergestreken op de zorgboerderij Slangenburg waar we ruimte om te composteren en een kantoor aangeboden kregen. Overladen met gastvrijheid en goede contacten vonden we snel een aantal (bio en gangbare) boeren die met ons de pilot wilde vormgeven. Het enige wat ontbrak was een startfinanciering om een compostkeerder en materialen te betalen. Ook die kwam begin maart in de vorm van een particuliere financierder die het project een warm hart toe droeg. En zo stonden we op een zonnige dag afgelopen april onze eerste 90 kuub compost op te bouwen met de shovel van een van de pilot-boeren.

Pionieren in een pilot met boeren en het bodemleven

We zijn *headfirst* in dit project gedoken en hebben afgelopen zomer een flink aantal lessen geleerd. Over goede en minder goede compost, over het bodemleven, over plantfysiologie. Maar ook over de nijpende situatie in de landbouw voor biologische en gangbare boeren en alle verschillende theorieën rondom bodemleven en biodiversiteitsherstel. Deze uitgave van Dynamisch Perspectief

Wat is regeneratieve landbouw?

De term regeneratief wordt gebruikt voor landbouw, waarbij de bodem centraal staat. Het bodemleven wordt zo min mogelijk verstoord, zodat dieren en planten hun gang kunnen gaan. Er worden geen chemische middelen gebruikt en biodiversiteit wordt gemaximaliseerd door veel verschillende gewassen op één stuk grond te verbouwen en de grond zo lang mogelijk te bedekken met gewassen voor een voedzame bodem.

illustreert perfect hoeveel verschillende namen, theorieën en ideeën er zijn over hoe de landbouw van de toekomst vorm te geven: Agroecologie, Agroforestry, stropenteelt, permacultuur... zuurstofrijke compost? Is het dan CMC Compost of Elaine Ingham compost? Hoe zit het met Bokashi, want dat is toch niet zuurstofrijk? Hoe kan dat dan goed zijn? Het toevoegen van nutriënten zoals kalk/lavameel/sporenelementen, is dat fout of juist gewenst? Is er genoeg materiaal om compost landelijk als hoofdbemesting in te

maar we ontwikkelen ons nu verder op het gebied van plantenfysiologie en diens samenwerking met het bodemleven. Daar ligt een enorme potentie.

Het voelt alsof veel mensen hier puzzelstukjes van beheersen, maar het totaal samenbrengen zien we nog te weinig. Dat is waarom we bewijslast willen leveren. We willen laten zien dat er een andere manier van landbouw mogelijk is, mits we anders durven kijken. Dat is spannend. We snappen waarom we tot de landbouw van vandaag

stijgt. Daarnaast kijken we naar beschikbare sporenelementen, optimale fotosynthese, compactie, waterberging en diversiteit in gewassen. Met de microscoop analyseren we of het bodemleven in de juiste aantallen aanwezig is, of juist ontbreekt.

Dat bodemleven gaf ons een andere kijk op landbouw. Er gebeurt iets wonderlijks als je door de microscoop kijkt en beseft dat al het leven wat je daar ziet krioelen ervoor zorgt dat jij leeft, loopt en kunt eten. Het is ook wonderlijk dat we dit aspect zo lang over het

gaan zetten? Of wat doen we anders? Wat hebben gangbare boeren nodig om het roer om te gooien? En zijn die behoeftes hetzelfde of anders bij bioboeren?

We zijn inmiddels een paar honderd kuub compost verder en hebben meer vragen dan antwoorden. We zien die vragen als brandstof, waarmee we ons telkens verder bewegen in de zoektocht naar praktische en haalbare verandering. De methode van Elaine Ingham heeft ons een mooie start gegeven,

zijn gekomen, maar kunnen nauwelijks geloven dat er zo weinig aandacht is besteed aan andere mogelijkheden. Nu de boel tot zijn grenzen wordt gedreven komt daar ruimte voor. Voor ons voelt dit als een positieve vorm van klimaatactivisme, we doen dit omdat we zien en voelen dat het anders moet. En dat het dus anders kán!

Op dit moment maken we zuurstofrijke compost vol bodemleven. Dat leven brengen we terug in de schrale landbouwbodems, waarmee meteen het organisch stofgehalte

hoofd hebben gezien.

Uitwisseling van kennis en ervaring hierin is belangrijk, want het is pionieren. Biologisch-dynamische landbouw ondersteunt al op veel vlakken onze manier van werken, zeker het aspect van grondgebonden werken, kringlopen sluiten en diversiteit, al ontbrak er voor mij tot nu toe de fysiologische details en onderbouwing voor de vitaliteit van de planten.

Juist dat blijkt belangrijk om een vertaling te kunnen maken naar boeren die heel an-

ders geschoold zijn. Op dit moment zijn wij in uitwisseling met de boeren in onze pilot. We zien om ons heen (gangbare) boeren die wel willen omschakelen naar een meer regeneratieve landbouw, maar goede voorbeelden missen. Hierin ligt een kans om de brug naar bio, regeneratief en/of agroecologisch te slaan. Om die transitie te maken is zowel vakmanschap als mensmanschap nodig: een paradigma shift blijft een individueel proces van kennis opdoen, inzicht krijgen, vertrouwen winnen en voorbeelden zien.

bouw op grote en kleine schaal, op draaiende bedrijven in te passen.

Daar hebben we iedereen bij nodig. Betrokken burgers die zich (financieel) willen binden aan boerenbedrijven om boeren een omschakeltijd te kunnen bieden, specialisten die kennis van de bodem en planten hebben, en de boeren die bereid zijn om hiermee aan de slag te gaan op hun erf.

De pilot vormt hiermee ons belangrijkste speerpunt en komend seizoen wordt een spannende tijd met al onze proeven. Ken-

nispartners die de proeven monitoren en boeren die meedoen hebben we inmiddels, maar om onafhankelijk te kunnen werken lanceerde Stichting In Goede Aarde begin december 2021 nog een crowdfunding. Als we de pilot goed neerzetten vormen we een opening voor andere boeren om kennis te maken met onze manier van werken. Niet via ons als specialisten, maar juist via hun collega-ondernemers als voorbeeld. Zo vinden we meer draagvlak en komen we samen verder.

We richten ons voornamelijk op gangbare landbouw, maar ook binnen biologische landbouw zijn er nog veel aspecten die aangepast kunnen worden ter ondersteuning van plant- en bodembioogie.

Dit is ook wat Stichting In Goede Aarde doet: we willen de kennis die we verzamelen uitdragen, in de vorm van workshops en lezingen aan leken en nieuwsgierigen, maar ook aan telers die hun bodem en planten beter willen leren kennen. De urgentie is voelbaar en onze missie is om regeneratieve land-

Benthe van Wallenburg,

is tuinder in Utrecht en experimenteert daar met verschillende teelt- en compostmethodes die vallen onder de paraplu van Regeneratieve Landbouw. Met haar werk voor Stichting In Goede Aarde zet ze zich in voor verandering bij biologische en gangbare boeren, op weg naar een niet-kerende, gifvrije landbouw die samenwerkt met het bodemvoedselweb. ingoedeaaarde.org.

